

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet fem motioner från allmänna motionstiden år 2000 som gäller 1982 års namnlag.

Med anledning av tre motionsyrkanden föreslår utskottet att riksdagen begär att regeringen föranstaltar om en undersökning för att utröna huruvida de avvägningar som gjordes i samband med namnlagens tillkomst mellan det allmännas intresse av namnstabilitet och enskildas önskemål att fritt välja namn fortfarande kan anses vara bärkraftiga samt vid behov initierar lagstiftningsarbete.

Övriga motionsyrkanden avstyrks.

Till betänkandet har fogats en reservation.

Motionerna

2000/01:L401 av Gunnar Axén (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen beslutar att avskaffa namnlagen (1982:670).

2000/01:L412 av Stig Rindborg m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan ändring av namnlagen att endast immaterialrättsligt skyddade värden begränsar medborgarnas möjligheter att själva välja sina namn i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:L428 av Tomas Eneroth m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en liberalisering av namnlagen.

2000/01:L441 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behov av ändring av namnlagen.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rättighet till retroaktivt namnbyte efter könsbyte.

2000/01:L457 av Henrik Westman (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om namnbyte för nya svenska medborgare.

Utskottet

Historik

Lagreglering av namnskicket är en förhållandevis modern företeelse i vårt land. Vid slutet av 1800-talet fanns i princip regler endast om förvärv och skydd för vissa adliga släktnamn samt bestämmelser om namnbyte för personer inom krigsmakten och för sjömän. I övrigt kunde i praktiken namn fritt antas och bytas.

Med 1901 års släktnamnsförordning infördes bestämmelser om när nytt släktnamn fick antecknas i kyrkboken, vilket innebar att den dittills fria rätten att anta släktnamn inskränktes. Genom den familjerättsliga lagstiftningen åren 1915–1920 reglerades de familjerättsliga namnförvärven. Bl.a. infördes med giftermålsbalken av år 1920 en skyldighet för kvinnan att anta mannens släktnamn vid giftermål. En samlad reglering på namnområdet kom emellertid till stånd först genom 1963 års namnlag.

Förhållandevis kort tid efter det att 1963 års namnlag införts kom i olika sammanhang – bl.a. i riksdagen – att framföras krav på en ny reform. I ett betänkande år 1971 (bet. LU 1971:18) med anledning av en motion om bl.a. rätt för makar att anta hustruns släktnamn framhöll lagutskottet att flera nya lagar tillkommit inom familjerättens område sedan 1963 års namnlag trädde i kraft. Utskottet anförde vidare att utvecklingen i samhället gått mot en ökad jämlikhet mellan män och kvinnor. Enligt utskottets mening var från familjerättslig synpunkt reglerna om mannens rätt att förvärva hustruns släktnamn i behov av en modernisering. I sammanhanget borde enligt utskottet också beaktas att släktnamnet genom den ökade användningen av personnummer fått minskad betydelse för samhällets behov av att kunna identifiera medborgare. Utskottet ansåg att reglerna om makars rätt att anta endera partens släktnamn borde ses över, men att en översyn inte borde begränsas till denna fråga utan omfatta hela namnlagen. Vad utskottet anfört gav riksdagen regeringen till känna (rskr. 1971:261).

Härefter tillsatte regeringen en utredning – Namnlagsutredningen. Utredningen lät Sociologiska institutionen vid Uppsala universitet utföra en undersökning av den uppfattning som råder hos allmänheten när det gäller rätten att bära släktnamn.

Efter nordiskt samarbete slutförde Namnlagsutredningen sitt uppdrag år 1979 genom att överlämna betänkandet (SOU 1979:25) Nya namnregler.

Våren 1982 överlämnade regeringen en proposition med förslag till en ny namnlag, som skulle ersätta 1963 års lag. Förslaget antogs av riksdagen med vissa ändringar (prop. 1981/82:156, bet. LU41, rskr. 357).

Gällande ordning

Namnlagen (1982:760) trädde i kraft den 1 januari 1983. Till grund för lagstiftningen ligger en strävan till jämlikhet i namnrättsligt hänseende mellan kvinnor och män och till lika behandling av barn till föräldrar som är gifta med varandra och barn till ogifta föräldrar. 1982 års namnlag kännetecknas vidare av att den ger ett betydligt större utrymme än äldre bestämmelser åt den enskilde att själv bestämma vilket namn han eller hon vill bära.

Med personnamn avses efternamn, mellannamn och förnamn. Namnlagens bestämmelser om *efternamn* innebär bl.a. att barn vid födseln förvärvat föräldrarnas efternamn, när dessa har samma namn. Om föräldrarna har olika efternamn, får de välja vilketdera namnet barnet skall ha, såvida de inte redan har annat barn under sin gemensamma vårdnad. I ett sådant fall förvärvat barnet vid födseln det efternamn som det senast födda syskonet bär. Får föräldrarna välja namn, kan de också välja ett namn som endera av dem burit som ogift. Görs inte någon anmälan, anses barnet vid födseln ha förvärvat moderns efternamn (1 §).

Den som vill byta ett efternamn som har förvärvats vid födseln till ett annat efternamn som bärs av någon av föräldrarna kan göra detta genom anmälan till skattemyndigheten. Om byte skall ske till ett efternamn, som någon av föräldrarna förvärvat genom äktenskap med annan än den andra av föräldrarna, krävs samtycke av maken i det äktenskapet. Genom anmälan till skattemyndigheten kan byte ske även till ett efternamn som någon av föräldrarna senast har burit som ogift. Så länge ett barn är under 18 år kan barnet med stöd av de redovisade bestämmelserna flera gånger byta till ett efternamn som har anknytning till någon av föräldrarna. Sedan barnet fyllt 18 år får byte till annat namn med anknytning till föräldrarna däremot ske endast en gång (5 §).

Beträffande makars efternamn innebär namnlagen i huvudsak att makarna vid äktenskapets ingående kan välja mellan att antingen få namngemenskap genom att en av dem tar den andras efternamn eller behålla sina efternamn från tiden före giftermålet. Om makarna bär olika efternamn kan den ena av dem under äktenskapet byta till den andras efternamn. Har den ena maken vid giftermålet eller senare bytt till den andras efternamn kan den maken ta tillbaka sitt efternamn som ogift. Som en generell regel (10 §) gäller att en make som en gång bytt sitt efternamn inte därefter kan byta till den andra makens efternamn.

Den som i andra fall än som ovan redovisats vill byta sitt efternamn kan få tillstånd härtill efter ansökan hos Patent- och registreringsverket. Byte kan ske både till ett nybildat efternamn eller till något annat efternamn. Om sådant namnbyte skett en gång krävs det särskilda skäl för ytterligare byten (11 §). Obegränsade möjligheter till namnbyten har ansetts kunna komma att missbrukas av den som vill undandra sig sina förpliktelser mot det allmänna eller som ägnar sig åt brottsliga förfaranden.

Som nybildat efternamn får inte godkännas namn som till bildning, uttal eller stavning har en sådan språklig form att det inte är lämpligt som efternamn här i landet. Namn som är i bruk som förnamn får godkännas som nybildat efternamn endast i undantagsfall. Inte heller namn som kan uppfatt-

tas som en benämning på järnvägsstationer, postkontor eller liknande och därför kan medföra olägenhet eller i övrigt kan vilseleda allmänheten får godkännas som nybildade efternamn. Detsamma gäller för namn som kan väcka anstöt eller kan antas leda till obehag för den som bär det (12 §). Vidare gäller – vare sig det är fråga om ett nybildat eller annat efternamn – att som efternamn inte får godkännas namn som lätt kan förväxlas med efternamn som någon annan har rätt att bära enligt namnlagen, allmänt känt efternamn som burits av en utdöd släkt, allmänt känt utländskt efternamn, konstnärsnamn eller likartat namn, beteckning för stiftelse, ideell förening eller liknande, annans firma, varumärke eller annat kännetecken eller titel på litterärt eller konstnärligt verk. Om någon efter ansökan har förvärvat ett nybildat namn kan vissa anhöriga till sökanden med dennes samtycke få förvärva samma efternamn (13 §). Detta gäller dock inte sökandens make.

Namnlagen innehåller också en särskild bestämmelse som medger byte till ett efternamn utan hinder av de begränsningar som redovisats ovan (14 § andra stycket). Bestämmelsen har tillkommit med tanke på särskilda fall, då det kan föreligga starka skäl att tillåta namnbyte även om de stadgade villkoren inte är uppfyllda. För att namnbyte enligt 14 § andra stycket skall medges krävs synnerliga skäl. Som exempel på sådana skäl nämns i förarbetena (prop. 1963:33, s. 99) att en person under lång tid faktiskt har burit ett visst namn och önskar formell rätt att bära namnet eller att en person vill förvärva ett namn som tidigare burits i hans släkt.

Med patronymikon och metronymikon avses namn som är bildade på genitiv av faderns resp. moderns förnamn med tillägg av -son eller -dotter. Sådana namnbildningar kan godkännas som förnamn och således ges ett barn vid födseln (34 §). Patronymikon och metronymikon som förnamn kan också förvärvas senare i livet genom anmälan till skattemyndigheten eller ansökan hos Patent- och registreringsverket (31 och 33 §§). Det är också möjligt att genom byte få rätt att bära ett patronymikon eller metronymikon som efternamn, dock endast om det föreligger särskilda skäl (14 § första stycket).

Med *mellannamn* avses enligt 1982 års namnlag vad som i 1963 års lag kallades tilläggsnamn. Mellannamnet skall alltid bäras mellan förnamn och efternamn (29 §). Samma regel gällde enligt 1963 års lag beträffande tilläggsnamn.

Genom ordningen med mellannamn ges make möjlighet att visa både sin nuvarande och sin tidigare familjanknytning. Maken kan också genom mellannamn upprätthålla namnsamhörighet med barn i tidigare äktenskap. För barn finns möjlighet att genom mellannamn visa samhörighet med båda sina föräldrar när dessa har olika efternamn. Detsamma gäller adoptivbarn och fosterbarn i förhållande till adoptivföräldrar resp. fosterföräldrar.

Namnlagens bestämmelser om rätten att bära mellannamn för make (24–29 §§) innebär i huvudsak följande. En make som har förvärvat den andre makens efternamn får bära ett tidigare efternamn som mellannamn. Har båda makarna under äktenskapet behållit sina tidigare efternamn, får en av dem med den andre makens samtycke bära den andres efternamn som mellannamn, under förutsättning att namnet inte har förvärvats på grund av ett tidigare äktenskap. En make kan även sedan äktenskapet har upplösts

börja bära den andre makens efternamn som mellannamn. En förutsättning är dock att denne samtycker till det.

Bestämmelserna i namnlagen om mellannamn medför inte rätt att samtidigt bära mer än ett mellannamn. Den som vill bära ett mellannamn skall anmäla detta till skattemyndigheten. Vill han eller hon inte längre bära mellannamnet skall också anmälan härom göras till skattemyndigheten (29 §). Till skillnad från efternamnet är mellannamnet personligt och kan inte föras vidare till make eller barn.

Från mellannamn är att skilja *dubbelnamn*, som är ett efternamn bestående av två namn vilka vart för sig kan utgöra efternamn. Namnen är i regel förenade med varandra genom ett bindestreck. Fr.o.m. 1963 års lag är det inte möjligt att förvärva dubbelnamn, och 1982 års namnlag innehåller en uttrycklig bestämmelse om att dubbelnamn inte får godkännas som nybildat efternamn (12 §). Det intresse som skulle kunna tillgodoses genom dubbelnamn har ansetts i stället få tillgodoses genom mellannamn.

Beträffande *förnamn* innebär namnlagen sammanfattningsvis följande. Ett barn skall inom tre månader från födelsen ges ett eller flera förnamn. Förnamn kan bytas ut, strykas eller läggas till genom en anmälan till skattemyndigheten. En sådan anmälan får endast göras vid ett tillfälle. Ett förnamn skall dock alltid behållas. Ytterligare förnamnsändringar prövas av Patent- och registeringsverket. Enligt 34 § namnlagen får som förnamn inte godkännas namn som kan väcka anstöt eller kan antas leda till obehag för den som skall bära det eller namn som av någon anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn.

Namnlagens regler gäller inte bara för svenska medborgare utan även för medborgare i Danmark, Finland och Norge som är bosatta här i landet. Andra utländska medborgare som har hemvist i Sverige har möjlighet att förvärva och ändra namn i enlighet med namnlagens bestämmelser – med undantag dock för reglerna om automatiska namnförvärv – men de kan välja att i stället vända sig till myndigheterna i sitt hemland och byta namnet enligt lagen där.

När det gäller förfarandet i mål och ärenden enligt namnlagen ankommer det som tidigare berörts på skattemyndigheten att handlägga frågor om förvärv av barns och makars förvärv och byte av efternamn (*s.k. familjerättsliga namnförvärv*). Skattemyndigheten har också hand om så gott som alla frågor som gäller mellannamn och förnamn. Ärenden om namnförvärv som inte sker automatiskt tas upp genom anmälan. Någon avgift utgår inte.

I frågor om byte till efternamn som inte kan fås genom ett familjerättsligt namnförvärv (*s.k. administrativa namnförvärv*) och vissa ändringar av förnamn är Patent- och registeringsverket behörig myndighet som tar upp ärendet efter ansökan. Ansökningsavgiften uppgår enligt 1 § namnförordningen (1982:1136) till 600 kr om ansökan avser förnamn och till 1 000 kr om den avser efternamn.

När det gäller byte av barns efternamn uppställs i några fall krav på att domstol funnit namnbytet förenligt med barnets bästa. Det gäller dels då barn under 18 år står under vårdnad av endast den ena av föräldrarna men bär den andras efternamn och vill byta detta utan att den andra lämnar samtycke

därtill (6 §), dels då adoptivbarn vill i motsvarande fall byta efternamn (7 §) och dels då fosterbarn vill byta till fosterföräldrarnas namn (8 §).

Beslut av skattemyndigheten får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Den som inte är nöjd med förvaltningsdomstolens beslut får överklaga det till kammarrätten, varvid krävs prövningstillstånd. Patent- och registreringsverkets beslut får överklagas till Patentbesvärsrätten. Kammarrättens och Patentbesvärsrättens beslut enligt namnlagen kan, under vissa förutsättningar, överklagas till regeringsrätten.

För den som är under 18 år gäller att anmälan eller ansökan i mål eller ärende enligt namnlagen skall göras av barnets vårdnadshavare. Om barnet fyllt 12 år krävs samtycke av barnet. Kravet på samtycke gäller dock inte när barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke på grund av något psykiskt eller fysiskt handikapp (48 §).

Särskilda bestämmelser om *s.k. könsbyte* finns i lagen (1972:119) om fastställelse av könstillhörighet i vissa fall. Av 1 § följer att den som sedan ungdomen upplever att han tillhör ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen och sedan avsevärd tid uppträder i enlighet härmed samt måste antas även framdeles leva i en sådan könsroll kan efter egen ansökan få fastställt att han tillhör det andra könet. En sådan fastställelse kan meddelas endast om sökanden fyllt arton år och undergått sterilisering eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga. Enligt lagens 3 § får sådan fastställelse meddelas endast för gift svensk medborgare. I 4 § finns regler om ingrepp i könsorganen efter särskilt tillstånd.

Enligt 5 § prövar Socialstyrelsen frågor om fastställelse enligt 1 och 2 §§ och tillstånd enligt 4 §. Prövningen föregås av en omfattande utredning som kan pågå under flera år och som bl.a. innefattar psykiatriska, psykologiska och somatiska bedömningar. Enligt uppgift behandlas årligen omkring 15–20 ansökningar om fastställelse av könstillhörighet.

Enligt Patent- och registreringsverkets och patentbesvärsrättens praxis gäller att en man inte får byta till ett kvinnligt förnamn och att en kvinna inte får byta till ett manligt förnamn. Ett sådant namnbyte anses strida mot 34 § namnlagen. Däremot medges byte till ett könsneutralt förnamn.

Såvitt gäller transsexuella personer kan Socialstyrelsen under pågående utredning enligt 1972 års lag i vissa fall meddela ett delbeslut för att användas i namnfrågan. Med stöd av ett sådant beslut är det möjligt att – om övriga förutsättningar är uppfyllda – byta till ett förnamn som är förknippat med det andra könet. Detta gäller dock inte om sökanden visserligen genomgår viss behandling, exempelvis med hormoner, men inte avser att eller kan få tillstånd ett beslut om fastställelse av könstillhörighet.

Motionerna

I motion L401 anför Gunnar Axén (m) att medborgarna skall myndigförklaras och yrkar att riksdagen skall besluta att avskaffa namnlagen.

Henrik Westman (m) pekar i motion L457 på att många invandrare och flyktingar som kommit till Sverige och blivit svenska medborgare av olika skäl ibland väljer att byta namn. Enligt motionärens mening bör detta vara

kostnadsfritt. I motionen anförs att det är kostnadsfritt för nyfödda barn att få ett namn, och motionären menar att invandrare och flyktingar bör ha samma utgångsläge. I motionen yrkas att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om namnbyte för nya svenska medborgare.

Stig Rindborg m.fl. (m) anser i motion L412 att namnlagen och dess tillämpning innebär att man lagt olika skönhets- och moralaspekter på vilket namn som är möjligt att välja. Enligt motionärernas mening har det visat sig att tillämpningen av dessa skönsmässiga regler blir ojämn och oförutsebar. I motionen redovisas exempel som motionärerna anser stödjer påståendet. Vidare kritiserar motionärerna förbudet mot dubbelnamn. Enligt motionärernas mening är det inte skäligen att begränsa medborgarnas möjligheter att själva välja vad de vill kalla sig eller att den som vill byta namn skall vara utelämnad till en skönsmässig bedömning. Att inte tillåta medborgarna att formellt heta vad de själva önskar kommer, enligt motionärernas mening, att leda till ett dubbelspel där ett namn brukas vid kontakter med myndigheter och ett annat vid övriga tillfällen i livet. Motionärerna anser att det inte finns tillräckligt starka skäl för att hindra människor från att skapa de namn de önskar, vare sig det gäller förnamn eller efternamn. I motionen yrkas att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan ändring av namnlagen att endast immaterialrättsligt skyddade värden skall begränsa medborgarnas möjligheter att själva välja sina namn.

I motion L428 anför Tomas Eneroth m.fl. (s) att namnlagen varit föremål för diskussion vid återkommande tillfällen – under senare år med anledning av svårigheter att föra dubbelnamn vidare till sina barn och i samband med att nya namn inte godkännts eftersom de uppfattas som främmande eller stötande. Enligt motionärernas mening bör den nuvarande namnlagen förändras. Motionärerna anser att lagen grundar sig på ett föräldrat synsätt på namnets betydelse såväl ur familjerättsliga som värderingsmässiga utgångspunkter. En utredning bör komma till stånd i syfte att ge utökad rätt för medborgarna att själva få bestämma sitt och sina barns namn. I motionen yrkas att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en liberalisering av namnlagen.

Tasso Stafilidis m.fl. (v, fp, s, mp och c) aktualiserar i motion L441 vissa namnrättsliga och andra spörsmål med anknytning till transsexuella. I motionen sägs att man i praxis inte tillåter att personer som juridiskt sett är män byter till kvinnliga förnamn och vice versa. Enligt motionärernas mening finns inga rimliga skäl att förbjuda personer att bära ett visst förnamn för att det förknippas med det andra könet. Den principiella frågan påverkas inte av att det finns ett begränsat antal könsneutrala förnamn som är tillgängliga oavsett könstillhörighet. Att byta från manligt till kvinnligt förnamn eller vice versa är, anför motionärerna, inget som görs av okynne. Nuvarande begränsningar i reglerna för förnamnsbyte minskar inte den stora allmänhetens valfrihet men den upplevs som en stor begränsning för många transsexuella. I motionen yrkas att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behov av ändring av namnlagen (yrkande 2). I motionen kritiserar vidare det förhållandet att det inte finns några regler om hur en person som genomgått ett könsbyte skall kunna få sin identitet retroaktivt ändrad i exempelvis betyg och anställningshandlingar. Det har, enligt

motionärerna, visat sig vara svårt för personer som genomgått könsbyte att att få sådana handlingar ändrade i efterhand. Motionärerna anser att problemet inte bör avfärdas utan att regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning eller med förslag om hur problemet kan lösas utan lagstiftning. I motionen yrkas att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om rättigheter till retroaktivt namnbyte efter könsbyte (yrkande 3).

Utskottets ställningstaganden

Vad först gäller motion L401 kan utskottet inte ställa sig bakom yrkandet att namnlagen skall avskaffas, och utskottet avstyrker bifall till motionen.

När det sedan gäller motion L457 vill utskottet erinra om att den gängse ordningen är att den som vill ha en ansökan prövad av en myndighet eller domstol har att betala en viss avgift, och detta oavsett vilka skäl som ligger bakom ansökan. Någon anledning att göra undantag för ansökningar hos Patent- och registreringsverket i fråga om namnbyten föreligger inte. Utskottet har också tidigare motsatt sig motionsledes framförda förslag om att namnbyten hos Patent- och registreringsverket skall vara avgiftsfria (bet. 1990/91:LU28). Till saken hör också att Patent- och registreringsverkets verksamhet är avgiftsfinansierad.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L457.

Inför ett ställningstagande till motionerna L412, L428 och L441 yrkande 2 vill utskottet först erinra om att 1982 års namnlag kom till efter en omfattande debatt om och en ingående prövning av vilka principer som skulle ligga till grund för en ny namnlag. Lagen fick sin slutliga utformning under beredningen i lagutskottet (bet. LU 1981/82:41).

Namnlagstudningens förslag kännetecknades av att det gav större utrymme än 1963 års lag åt enskilda att själva bestämma vilket namn de skall ha. Enligt utredningen var det allmännas intresse av namnstabilitet inte lika framträdande som tidigare med hänsyn till att systemet med personnummer måste anses vara ett säkert identifikationsmedel. En annan viktig omständighet som låg till grund för utredningsförslaget var att skapa ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. Utredningens förslag utgick vidare från att man inte i namnrättsligt hänseende bör göra några skillnader mellan barn vars föräldrar är gifta med varandra och barn vars föräldrar inte är det.

Utredningens förslag väckte en livlig debatt under remissbehandlingen. De grundtankar som bar upp förslaget stöddes av flertalet remissinstanser. Många ansåg dock att utredningen i alltför hög grad renodlat dessa tankar på bekostnad av andra intressen som också är beaktansvärda. Bl.a. kritiserades utredningens avvägningar mellan det allmännas intresse av namnstabilitet och de enskildas önskemål om att fritt kunna välja namn. De remissinstanser som var kritiska ansåg att personnummer varken kan eller bör ersätta individens namn som identifikationsmedel. Från några håll påpekades att det inte heller fanns anledning att främja det intresse som vissa enskilda personer, särskilt vid olika former av ekonomisk brottslighet, kan ha av att tid efter annan upptäda under olika namn. Åtskilliga remissinstanser framhöll vidare

att utredningens förslag om familjerättsliga namnförvärv på ett alltför radikalt sätt bröt mot den namntradition som var fast rotad i vårt land.

I proposition 1981/82:156 anförde departementschefen att en persons namn i första hand har betydelse för den enskilde själv. En utgångspunkt för en reform av namnlagstiftningen bör därför vara, anförde departementschefen, att den enskilde i så stor utsträckning som möjligt får bestämma vilket namn han eller hon skall ha. Den som inte längre vill bära ett visst efternamn bör också, framhöll departementschefen, på ett enkelt sätt kunna byta detta till ett namn som han eller hon föredrar.

Huvudinvändningarna i de med anledning av propositionen väckta motionerna var att ett genomförandet av lagsförslaget skulle försvaga familjeegenskapen och släktsamhörigheten och därmed ytterligare förstärka många människors, inte minst barnens, känsla av otrygghet och rotlöshet i samhället. Förslaget skulle också, om det genomfördes, komma att på ett beklagligt sätt bryta med gamla traditioner. Kritiken sköt bl.a. in sig på att förslaget utformats så att det öppnade möjlighet till att alla medlemmar i en familj kan ha olika efternamn. Därutöver framhölls att de stora möjligheterna att på ett enkelt sätt byta såväl efternamn som förnamn och således helt byta namnidentitet skulle kunna komma att utnyttjas i brottsliga och andra inte seriösa sammanhang.

Lagutskottets ställningstaganden i betänkandet LU 1981/82:41 innebar sammanfattningvis att utskottet ställde sig bakom huvudprinciperna i lagförslaget om jämställdhet mellan kvinnor och män och likabehandling av barn till föräldrar, som är gifta med varandra, och barn till ogifta föräldrar. Däremot ansåg utskottet i likhet med vad som anförts i de då aktuella motionerna att intresset av namnstabilitet borde tillgodoses på ett bättre sätt än som skett i propositionen. I förhållande till regeringens förslag förordade utskottet vissa spärregler i syfte att försvåra möjligheten att ändra namnidentiteten. Sålunda begränsades möjligheten för makar att under äktenskapet genom en enkel anmälan flera gånger byta namn. Detsamma gjordes i fråga om vuxna barns möjligheter att byta till föräldrarnas namn. Slutligen infördes vissa begränsningar i rätten att genom en enkel anmälan byta, lägga till eller stryka förnamn. Bl.a. måste, om förnamn byts eller stryks, alltid ett ursprungligt förnamn behållas.

Utskottet har uppfattat de nu aktuella motionsyrkandena så att motionärerna vill ha till stånd ändringar i namnlagen som syftar till att öka möjligheterna för den enskilde att själv bestämma vilket namn han eller hon vill bära. Vad som anförts i motionerna utgör, enligt utskottets mening, inte tillräckliga skäl för att riksdagen nu fullt ut skall kunna ställa sig bakom motionsönskemålen. Det har emellertid snart gått tjugo år sedan 1982 års namnlag trädde i kraft. Efter lagens tillkomst har förhållandevis få ändringar gjorts i den namnrättsliga lagstiftningen, och det kan, enligt utskottets mening, inte utslutas att synen på hur namnskicket lämpligen bör vara reglerat ändrats. Utskottet anser mot denna bakgrund att tiden nu är mogen för att göra en undersökning för att utröna huruvida de avvägningar som gjordes i samband med namnlagens tillkomst mellan det allmännas intresse av namnstabilitet och enskildas önskemål att fritt välja namn fortfarande kan anses vara bärkraftiga. Det bör ankomma på regeringen att bestämma de närmare formerna

för ett sådant arbete. En undersökning liknande den som Namnlagsutredningen lät utföra rörande uppfattningen hos allmänheten när det gäller rätten att bära släktnamn kan vara en av flera tänkbara arbetsformer. Om det av utskottet förordade undersökningsarbetet ger vid handen att det föreligger ett klart och uttalat behov av lagändringar bör regeringen ta upp frågan om vilka lagstiftningsåtgärder som är påkallade och meddela direktiv för ett sådant lagstiftningsarbete.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen med anledning av motionerna L412, L428 och L441 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna.

Spörsmålet i motion L441 yrkande 3 om retroaktivt namnbyte efter könsbyte behandlades av utskottet våren 2000. I sitt av riksdagen godkända betänkande 1999/2000:LU16 erinrade utskottet om att ett namnbyte, i likhet med en fastställelse av könstillhörighet, endast gäller för framtiden. Enligt utskottets mening kunde det inte komma i fråga att i lag införa en tvingande skyldighet för den som någon gång, kanske långt tillbaka i tiden, utfärdat betyg, intyg eller liknande handlingar att göra ändringar i ett dokument som vid tiden för upprättandet var helt korrekt. Det problem som motionären tog upp fick enligt utskottets uppfattning lösas på annat sätt än genom lagstiftning.

Utskottet vidhåller sin uppfattning från förra våren och kan således inte heller nu se någon möjlighet att i detta hänseende förorda lagstiftning. Utskottet utesluter emellertid inte att motionsspörsmålet kan komma att bli föremål för ytterligare belysning inom ramen för det arbete som utskottet ovan förordat. Frågeställningarna torde också lämpligen kunna bli föremål för närmare överväganden i andra sammanhang. Bl.a. har socialutskottet i sitt av riksdagen nyligen godkända betänkande 2000/01:SoU1 uttalat att det är viktigt att situationen för de transsexuella noga följs.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L441 yrkande 3.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *namnlagens avskaffande* att riksdagen avslår motion 2000/01:L401,
2. beträffande *avgifter i namnrenden* att riksdagen avslår motion 2000/01:L457,
3. beträffande *ändringar i namnlagen* att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:L412, 2000/01:L428 och 2000/01:L441 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
4. beträffande *retroaktiva namnbyten* att riksdagen avslår motion 2000/01:L441 yrkande 3.

res. (v)

Stockholm den 18 januari 2001

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

I beslutet har deltagit: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Marianne Carlström (s), Rune Berglund (s), Karin Olsson (s), Henrik S Järrel (m), Nikos Papadopoulos (s), Elizabeth Nyström (m), Marina Pettersson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Viviann Gerdin (c), Ana Maria Narti (fp), Christina Pettersson (s) och Anne-Katrine Dunker (m).

Reservation

Retroaktiva namnbyten (mom. 4)

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar med ”Spörsmålet i” och slutar med ”yrkande 3” bort ha följande lydelse:

Vad slutligen gäller motion L441 yrkande 3 anser utskottet, i likhet med motionärerna, att det är ett stort problem för personer som genomgått könsbyte att inte kunna få sin namnidentitet ändrad retroaktivt. Problemet är särskilt stort när det gäller vissa handlingar såsom betyg och anställningsbevis. Enligt utskottets mening är det angeläget att regeringen överväger vilka möjligheter det finns att komma till rätta med detta problem och därefter återkommer till riksdagen med eventuella lagförslag eller vilka andra åtgärder som kan vidtas för att komma till rätta med problemet. Vid den översyn av namnlagen som regeringen skall vidta, i enlighet med vad utskottet förordat ovan, bör enligt utskottets mening även retroaktiviteten i fråga om namnbyte ses över.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen med bifall till motion L441 yrkande 3 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *retroaktiva namnbyten*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:L441 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.